68
13 C
32

D 39

Oratio M. Ant. Mureti ... interpretandos susciperet.

M. Ant. Mureti, 1563 207.

ORATIO TERTIA.

VETERI conſuetudine receptum eſt, vt omnes qui artem aliquam publice docendam ſuſcipiunt, eam primam habeant concionem, qua rationem inſtituti ſui cum eius, quam ſe tradituros eſſe profitentur, artis laude coniungant, eoq; quicquid habent in dicendo virium conferant, vt in ea cum vtilitatis & emolumenti, tum dignitatis & amplitudinis longe plurimum ineſſe confirment. Quae conſuetudo etſi minime reprehendenda mihi quidem videtur: quod omnia laudanda ſunt, quae ad amplificandam honeſtarum artium dignitatem, & ad excitandum in hominum animis earum ſtudium pertinent: tamen illud habet incommodi, quod dum omnes promiſcue iiſdem fere afficiuntur laudibus, eiuſdemq; rei gloriam diuerſarum artium homines ad ſuam quiſque traducere ac transferre conantur: fit, vt in vulgus eleuetur omnium auctoritas: & vt, quoties aliquis de quacunque arte quippiam honorifice ac ſplendide dicere ingreſſus eſt, circumfuſa multitudo ita eum loqui opinetur, non quod ita ſit, ſed quod eam tunc artem ornandam celebrandamq; ſuſceperit, idem de alia dicturus, ſi alia ſibi extollenda & exaggeranda eſſet. Ergo vt qui comoedias aut tragoedias ſpectant, cũ hiſtrionem aliquem in proſcaenio auro ac purpura fulgentem viderint, facile intelligunt, illa ornamenta ipſius propria non eſſe: ſed futurum, vt aeque illis

Le prime due Orazioni unitamente stampate trovansi colla presente fra quelle dei Legati al Pontifice

induceretur quilibet alius è grege, qui ad tempus eam perſonam ſuſtineret: ita qui eiuſmodi oratio/nes audiunt, cum hanc aut illam artem magnificis & exquiſitis exornatam laudibus vident, ſtatim iu/dicant, nihilo magis eas in hanc, quàm in illā, con/uenire: futurumq; ut eadem de qualibet alia dice/rentur, cui orator, tamquam choragus, eas quaſi partes mandare atque imponere voluiſſet. Quae cum mihi de principio in mentem venirent, prope modum in eam me ſententiam adduxerant, vt eam philoſophiae partem, quae ad conformandos mo/res, inſtituendaeq; vitae rationem pertinet, quoti/dianis diſputationibus, quantū meae vires ferent, illuſtraturus, nihil initio, quo dignitatem ipſius vo bis commendarem, dicendum arbitrarer, verenté, ne cum ſuis eam modo ac proprijs laudibus extu/liſſem, communes tamen illae nonnullis ac tralati/ciae viderentur. Simul autem illud cogitabam, ſi qui nondum peruidiſſent, aſſidua, & diligens harū præceptionum tractatio, quantum momenti ha/beat ad bene beateq; viuendum, fore, vt breui eis pro me res ipſa loqueretur: ex qua multo id eos melius, multoq; perfectius, quàm aut ex mea, aut ex cuiuſquam oratione cogniturós. Sed ab ea me ſententia abduxit amicorum aliter ſentientium au ctoritas, qui cum alia multa, tum hoc argumentū attulerunt: cum haec ipſa philoſophia praecipiat, non eſſe cuiquam temere à publica conſuetudine diſcedendum, minime conuenire, qui eam ſe tradi/turum profiteretur, cum in ipſo quaſi veſtibulo

illius

illius praecepta migrare. Quocirca dicam hodierno die breuiter & modice de moralis philoſophiae laudibus, deq; fructibus, quos illa ſuis cultoribus pollicetur: ſed philoſophico magis quàm oratorio more: non vt ei quicquam alieni affingam, aut quae ipſius propria ſunt, amplificandi cauſa in maius extollam: quorum alterutrum ſi coner, ipſa mihi philoſophia, vt eſt veritatis amans, tanquam Achilli Homerica Pallas, manum iniiciat: ſed vt nudo ac ſimplici orationis genere, quale veritatis propriũ eſſe ait Euripides, ea quae ad rem facere videbuntur exponam. Primum igitur non artium modo, ſed omnium omnino humanarum rerum dignitatem atque praeſtantiam ex fine ad quem earum quaeque dirigitur, quemq; ſibi proponit, pendi ac ſpectari arbitror oportere: vt quanto cuiuſque finis praeſtantior ac diuinior eſt, tanto ipſa ceteris excellere iudicetur. Quo poſito: eſt enim ita perſpicuum, vt probationis non indigeat: o dij immortales, quis vnquam reperietur tanta vi praeditus ingenij, tanta eloquentiae copia inſtructus, qui ſe de philoſophia, pro ipſius dignitate, verba facere poſſe confidat? Non enim illa ſibi opes ac copias, quae & ſaepe poſſeſſoribus ſuis exitio ſunt, & tam multis caſibus eripi poſſunt: non honores & imperia, quae, quòd concupiuerint, multi, quòd aſpernatus ſit, nemo vnquam vituperatus eſt: non quicquam denique proponit eiuſmodi, quo & carere ſine probro, & abundare ſine gloria liceat: ſed eam, ad quã

omnes aſpirant, quã ſibi votis omnibus expetunt, ad quam omnes ſuas actiones, omniaq; conſilia referunt, felicitatem. Quanto igitur ceteris omnibus bonis anteſtat felicitas, tanto philoſophia ceteris artibus antecellit. Quòd ſi tanto ſtudio coluntur artes quaedam, quae nihil ſibi aliud, quàm lucrum, & rei familiaris amplificationem tum incertam, tũ laboris ac periculi plenã proponunt: quanto haec ſtudio digna eſt, qua parantur verae illae opes animi, quae non furto eripi, non incendio abſumi, non naufragio abſorberi poſſunt: quaeq; certam rectamq; viam commonſtrat ad perſequendum id bonum, quo cetera omnia continentur? Si tanto in honore medicina eſt, quòd habere leuationẽ morborum, quibus tentatur corpus, bonaeq; valetudinis ac firmitatis tum effectrix eſſe, tum conſeruatrix creditur: qui tandem honores excogitari poterunt ea arte digni, quae ſe in animis idem effecturam eſſe profitetur? Nam & praeſtantior corpore animus eſt: & huius, quàm illius, multo plures morbi, multoq; periculoſiores. Quod ſi cui forte dubium eſt, excutiat ille pauliſper intelligentiam ſuã, ſecumq; reputet, quàm ſaepe vnius hominis ambitio, auaritia, libido integras funditus euerterit ciuitates. His autem & ſimilibus morbis medetur philoſophia, eamq; in ſuis efficit animi firmitudinem, quam non voluptatum illecebrae, non dolorum faces, non diuitiarum ſplendor, non obſcura & contemta paupertas, non honorũ ſitis non ignominiae

metus,

metus, non vitae cupiditas, non mortis terror con-
uellere ac labefactare poſſit. Vt enim Olympi cacu-
men poetae ſemper quietum eſſe aiunt: propterea
quòd altius ſit, quàm vt eo vis ventorum tempeſta-
tumq; perueniat: ſic philoſophorum animus ſubli-
mior & excelſior eſt, quàm vt iſtos flatus ſentiat fu-
rentium, & de rebus abiectiſſimis inter ſe humi di-
gladiantium cupiditatum. Stat ille, vt in medio ma
ri edita & altiſſimis defixa radicibus rupes: cuius
ſumma fluctus ne attingunt quidem: infima ſic ver
berant, non vt eam commoueant, ſed vt ipſi fran-
gantur. Nouit philoſophus, vulgarium volupta-
tum blanditias partim puerilium oblectamento-
rum ſimiles eſſe, indignas non modo quas conſe-
ctentur, ſed quas reſpiciant viri: partim cum dede-
core ac turpitudine coniunctas, vt ſatius ſit, quouis
dolore lacerari, quàm venenata ac peſtifera earum
ſuauitate mulceri. Habet alias ex ſeſe proprias ac
perpetuas voluptates, eaſdemq; ſinceriſſimas, nulla
que ne minima quidē permiſtione moleſtiae con-
taminatas, quas ex ipſa virtute, & ex honeſtis actio
nibus carpit: ijs fruitur, ijs mentem paſcit, eis ſe ob-
lectat, eas ſolas caras ac iucundas habet. Nam vt in
beatorum inſulis dicuntur eſſe arbores quaedam
aſpectu iucundiſſimae, quarum in ramis toto anni
tempore cernere eſt alios fructus mites iam, & ad
maturitatem perductos, alios matureſcentes, alios
pubentes adhuc, & in primum ſe florem induen-
tes: ſic in eorum, qui vere ac ſerio philoſophantur

animis

animis toto vitae tempore aliae actiones honeſtae ac laudabiles confectae iam ſunt & abſolutae, aliae in eo ſunt vt abſoluantur, aliae incohantur adhuc & informantur, primiſq; vt ita dixerim, lineis deſignantur. Itaq; aliarum recordatione ac conſcientia, aliarum tractatione ac praeſentia, aliarum meditatione & proſpicientia ſic afficiuntur, nihil vt ſibi praeterea iucundum aut amabile exiſtiment. Immenſa etiam illa & inexplebilis accumulandarum opum auiditas, quam, incertum eſt, copia an inopia magis incendat, radices agere in animo philoſophiae praeceptis conſito & exculto non poteſt. Quid ita? Nimirum quia haec id vel praecipue in ſuorum animis inſerit, naturales opes & terminatas eſſe, & facile parabiles: eas qui adeptus ſit, nihil ei amplius appetendum: non qui plurimum habeat, ſed qui minimum deſideret, ditiſſimum eſſe: nihil magni faciendum, quod aeque peſſimus atque optimus quiſque conſequi poſſit. Neque tamen eorum conſilium probat, qui aut aurum in mare abieciſſe, aut poſſeſſiones ſuas incultas ac deſertas reliquiſſe memorantur: haec enim aut ignauorum hominum videntur, aut pecunia vti neſcientium: quorum vtrumque in uitio non in laude ponendum eſt. Ac fuere quidem iј de quibus illa narrantur philoſophi: ſed rudior illa quaedam, & ſimplicior philoſophia tum fuit: politior noſtra haec, & ad vſum ciuilem accommodatior: quae docet, opes, ſi quis aut à parentibus acceperit, aut indu-

ſtria ſua quaeſierit, aut alia quapiam honeſta ratio-
ne ad eas peruenerit, non aſpernandas aut reijcien-
das eſſe, ſed ita habendas, vt virtutis, non vt luxu-
riae, administras. Nam illud mihi quidem permirū
videri ſolet, quid ita veteres illi iudicarint, non poſ-
ſe ſe ſimul & rem habere, & in ſapientiae ſtudia in-
cumbere: qui mihi etiam videntur, quo facto ſum-
mā diuitiarū contemtionē ſignificare ac prae ſe fer
re voluerunt, eo ipſo indicaſſe nimiam quandam
erga eas naturae ſuae propenſionem, ſi nummos in
arcam condere non poterant, vt non omnes cogita
tiones ſuas in eandem arcam includerent: neque,
quamdiu patrimonium habebant, imperare ſibi,
vt alijs rebus contemplandis ac cognoſcendis vaca
rent. Equidem nunquam eum militem laudauerim,
neque fortem habendum duxerim, qui aduerſariū
à ſe quamlongiſſime amoueat, ne cum eo manus
conſerat: ſed eum potius, qui & congrediatur, &
vincat. Neque vero video, qui minus impedimento
ſit egeſtas ſtudijs, quàm diuitiae. Neceſſe eſt enim,
qui, vnde uiuat, non habet, eum ſibi vitae ſubſidia
aliunde quaerere: in quo quantum temporis po-
nit, tantùm de ſapientiae ſtudijs detrahit. Melius
igitur philoſophia, cui qui ſe regendos permittunt
ij opes, ſi non habent, non requirunt: ſi habent,
utuntur vt decet: neque vnquam torquentur aut
augendi cupiditate, aut amittendi metu. Quid ego
nunc de perturbatrice humanarum rerum, optimi
cuiuſque ingenij corruptrice, concitatrice bellorū

omnium

omnium, ambitione, quam ſemper virere in eorum quos ſemel occupauit animis, neque unquam con/ſeneſcere, grauiſſimus auctor ait Thucydides, verba faciam? Nunquid illius unquam facibus accendi poterit pectus, quod infuſa prius philoſophiae praecepta irrigauerint? Immo vero etiam ſi antea ſubiecti ab ea ignis aliquid forte conceperit, id totum inſtillata philoſophia reſtinguet. Ea enim magiſtra ac praeceptrice cognoſcimus, uerum decus, ueramque gloriam in ſola uirtute poſitam eſſe: eam qui conſecutus ſit, quid alij de ſe iudicent, non ad/modum laborare oportere: praecipue uero deſpiciendam leuis & imperitae multitudinis temeritatem, quae ad mandandos honores caeco ſaepius & inconſiderato impetu, quam certo, & explorato iu/dicio fertur. Praeclare & ſapienter Cato: malle ſe dicebat, quaerere homines, cur ſibi poſita non eſſet ſtatua, quam ſi quaererent, cur poſita fuiſſet. Eodē animo ſunt ueri omnes philoſophi: eſſe ſe, ut de Amphiarao ait Aeſchylus, quam uideri optimos malunt: honores autem & magiſtratus aut non petunt, aut alienae, non ſuae, utilitatis cauſa petunt: neque, ſi adepti ſint, exultant: neque, ſi repulſam tu/lerint, anguntur animo, ſed placate id & moderate ferunt: aut, ſi quando dolent, reip. dolent uicem, non ſuam. Caeſarem ferunt, cum pontificatum petiturus ad comitia deſcenderet, matri dixiſſe, illam eo die aut pontificem habituram filium, aut exulē. Iam tum praeſagire ac praecognoſcere licebat, am/

bitionem

bitionem illam ingens aliquod malum ciuitati da‐
turam. Itaque quid poſtea effecerit, videmus. At Ca
to in petitione praeturae etiam Vatinio poſthabi‐
tus, aequiſſimo, ac moderatiſſimo animo tulit. Ita
ſunt philoſophi. maximam voluptatem in praeter‐
mittendis voluptatibus, maximas opes in quieto,
ac contento ſuis animo, maximam gloriam in non
ambienda gloria ponunt. Satis honoratum putant
eſſe, qui honore dignus ſit: ſatis magnum regem,
qui ſeipſum regere, ſatis potentem imperatorem,
qui cupiditatibus ſuis imperare poſſit: qui vero eis
plane domitis ac ſubactis iugū rationis, quod illae
ne conentur quidem vnquam excutere, impoſue‐
rit, ab eo omnes aliorum victorias triumphosq́ſu‐
peratos. Quod ſi libidinem, auaritiam, ambitionem
peſtes quaſdam ac furias eſſe nouimus, quae fundi
tus humanam vitam conturbent: quantus honos
habendus eſt philoſophiae, quae ſe omnes earum
conatus repulſuram, omnes igniculos repreſſurā,
omnia ſemina eliſuram, non magnificentius, quàm
verius, pollicetur: videre vos opinor, quàm ſe latus
orationi meae cāpus oſtendat, ſi quaecunque hoc
loco ſe offerunt, perſequi, & in ſingulis inſiſtere at‐
que immorari velim. Nam cum virtus nulla ſit, de
qua non ſplendide, & ornate dicere: nullum vitiū,
in quod non grauiter, & copioſe inuehi liceat: quic
quid de eorum vtrolibet dici poteſt, idem ad philo
ſophiam laudandam accommodari poteſt: quam
virtutis indagatricem, vitiorum expultricem Lati‐

 tinorum

tinorum omnium eloquentiſſimus vere ac merito nominauit. *Sed* non committam, vt cuiquam vi-dear tranſilire eos terminos, quos initio pegi: po-tiuſq́ reprehendi me patiar, quòd multa, quae fu-ſius explicare licuiſſet, compreſſerim, ac coartaue-rim, quàm quòd in ulla re dilatanda euectus ſim longius iuſto, neque ſatis mihi temperare potue-rim. Nunc illud mihi etiam atque etiam conſide-rate: ceterarum omnium artium fines, neque eos modo, ſed omnia prorſus, quae bona putantur in vita, niſi quis philoſophiam vitae ducem habeat, peſtifera ac pernicioſa eſſe. Da homini non philo ſopho opes ac copias: da honores atque imperia: da firmam valetudinem: da gladiatorium totius corporis robur: da multarum magnarumq́ rerum cognitionem ac ſcientiam: da flexanimam illam, vt poëtae vocant, & omnium rerum reginam eloquen-tiam: da quicquid in filiis parentum votis optari ſo-let: quo eiuſmodi plura in talem hominem congeſ-ſeris, eo illum magis & in ſuam & in aliorum perni-ciem armaueris. Opibus abutetur ad ſuam libidi-nem explendam: imperiis ad alienam libertatem opprimendam: firmitate & robore ad obeunda fa-cinora: ſcientiam copiamq́ dicendi ad circumue-niendos ciues ſuos, ad perturbandam remp: ad om-nia denique tum ſacra, tum profana permiſcenda, & euertenda conuertet. Da haec eadem uero, mi-nimeq́ fucato philoſopho: deum quendam ad be-nefaciendum humano generi è caelo demiſſum

eſſe dices. Atque hoc illud eſt, quod in Alcibiade minore ſiue Plato ſiue Xenophon diſputat, ea quae ſuapte natura bona ſunt, ſine ſcientia eius quod optimum eſt, quam eandem & philoſophiam eſſe ſtatuo, ad perniciem non ad ſalutem valere. O praeclaram laudem philoſophiae, cuius ope ne mala quidem nocere: qua detracta, ne bona quidem prodeſſe poſſunt. Merito dixit Plato, nullum à diis datum eſſe hominibus ea maius aut praeclarius donum. merito Cicero, vnum diem ex eius praeceptis actum immortalitati anteponendum. Neque vero non illud ad eius de qua proprie ſermo nobis inſtitutus eſt, philoſophiae laudem ac commendationem facit: quod omnia propemodum, quae à veteribus de philoſophia honorifice dicta ſunt, ad hanc pertinent, quae in vitae ac morum emendatione verſatur. Non enim Plato, cum illam nobiliſſimam vocem, tanquam ex oraculo edidit, tum demum beatas ciuitates fore, cum aut regnarent philoſophi, aut reges philoſopharentur, intellexit, tũ id euenturum, cum reges aut in diſſerendi ſubtilitate, aut in perueſtigandis rerum naturalium cauſis occupati eſſent: quae quanquã praeclara ſunt, longiſſime tamen abſunt ab eo, vt beatas reſpublicas efficere poſſint: ſed cum virtutis pulchritudine incenſi omnes vires ſuas ad eam non cognoſcendam modo, ſed exercendam, excolendam, propagandam contuliſſent. At contra quicquid inanibus imperitorum ac maledicorum ſermunculis ad

uerſus philoſophiam iactatum eſt, quoſcunque in eam aculeos ſcurrilis quorundam libido coniecit, quicquid ad minuendam ipſius dignitatem veteris comoediae licentia effutiit, id omne, ſi diligentius excutiatur, ad dialecticos potius & ad phyſicos, quàm ad politicos, pertinere videbitur. Quòd ſi vllus in orbe terrarum locus eſt, vbi politicen florere, ſuamq; dignitatem obtinere deceat, Romae id Romae potiſſimum fieri debet: cui urbi à primo ipſius ortu fatum fuit alijs imperare: vnde leges, vnde iura, vnde religionem ceterae nationes & olim petierunt, & nunc petunt: vnde quondam extiterunt tam multi clari viri, qui haec praecepta, quae nos tradituri ſumus, exemplo ſuo comprobarunt. Nolite enim putare illa lumina, Camillos, Curios, Fabricios, Fabios, Scipiones, Laelios, ceteroſq; praeſtantes viros, quos olim haec vrbs innumerabiles tulit, quorum quotidie nomina auditis, facta legitis, monumenta cernitis, ſtatuas prope veneneramini, quòd de philoſophia neque diſputarunt fere, neque ſcripſerunt, eo minus philoſophos fuiſſe. Vita illi, non oratione: factis, non dictis: moribus, non ſermonibus, philoſophabantur: quod pulcherrimum ac veriſſimum eſt philoſophandi genus. Integritatem, iuſtitiam, fidem, fortitudinem, omnem denique virtutem & colebant ipſi, & alios colere iubebant: eo ad tantam maieſtatem atque amplitudinē peruenerunt, vt plaeraeque gentes, quòd ipſae olim à talibus uiris ſubactae ac ſuperatae:

tae ſint, quàm quòd ipſae alias deuicerint, praecla-rius ſibi ac glorioſius ducant. Quantam oportet gloriam fuiſſe vincentium, cum victi tot poſt ſaeculis glorientur. Eorum ego potiſſimum exemplis, adoleſcentes, incitabo vos quotidie atque exacuã: neque vllum ex Ariſtotele praeceptum proferam, cuius non ex hac urbe plurima maximeq; illuſtria exempla repetantur. Conſtitui enim, quando PIVS optimus ac ſanctiſſimus pontifex, qui ipſe omnis virtutis perfectiſſimum exemplar eſt, eum mihi honorem detulit, vt à me virtutis & officij praecepta vobis proponi atque explicari voluerit, modis omnibus eniti, vt ea non arido, & inculto, & moleſtis implicato quaeſtionibus orationis genere proſequar: ſed, quantum id quidem in me erit, florido, & vbere, &, quaſi ſtellulis quibuſdam, ita petitis ex vetere hiſtoria exemplis illuminato atque diſtincto. Peto autem à vobis, vt ſi & in iis rebus, quas tractare inſtitui, ſummam dignitatem ineſſe cernitis, & me nullis vigilijs, nullis laboribus, nulli denique rei parcentem, vt veſtris commodis conſulam, videbitis, induſtriam meam diligentia ac beneuolentia veſtra adiuuetis.

Habita xvi. Kal. Decemb. 1563.

Venia à Superioribus conceſſa.

